

Kannanotto saavutettavuuden ja esteettömyyden puolesta

Tämä on Kotoistushankkeen, Celian ja Kehitysvammaliiton tutkimuksen yhteinen kannanotto saavutettavuuden ja esteettömyyden puolesta. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen takia on välttämätöntä, että kaikki voivat käyttää tieto- ja viestintätekniisiä tuotteita ja palveluita omalla kielellään ja että ne ovat käyttäjäystävällisiä, käytettäviä ja ymmärrettäviä. Tämä edellyttää, että saavutettavuus ja esteettömyys otetaan huomioon sekä tuotteiden ja palveluiden suunnittelussa että niiden toteutuksessa.

Mistä puhutaan, kun puhutaan saavutettavuudesta ja esteettömyydestä?

Verkossa oleva tuotteiden ja palveluiden viidakko saa käyttäjän helposti eksymään. Hämmennystä lisää jo yksin se, miten sanoja saavutettavuus ja esteettömyys käytetään. Ne esitetään monesti synonyymeina, vaikka ne tarkoittavat kahta eri asiaa.

Saavutettavuus on yleiskäsite. Siihen kuuluu esteettömyyden lisäksi myös ymmärrettävyys ja helppokäyttöisyys. Esteettömyydellä viitataan tilaan, josta tiedetään tarkasti, että siinä ei ole esteitä (*no barriers, barrier-free*). Tavallisesti esteettömyydellä viitataan fyysisen maailman saavutettavuuteen eli siihen, että johonkin pääsee käsiksi tai siihen, että rakennuksiin on esteetön pääsy. Sanaa käytetään kuitenkin myös muissa merkityksissä.

Saavutettavuuden ja esteettömyyden puolesta tehdään tällä hetkellä uterasti töitä koko Euroopan unionin alueella. Työskentelyn tavoitteena on, että tieto- ja viestintätekniiset tuotteet ja palvelut ovat niiden käyttäjille saavutettavia ja esteettömiä.

Aktivoitumisen tällä saralla ovat saaneet aikaan Euroopan unionin saavutettavuusdirektiivi ja esteettömyysdirektiivi. Saavutettavuusdirektiivi koskee julkisen sektorin toimijoita koko unionin alueella. Suomessa sen soveltamisen alaa on laajennettu koskemaan myös osaa yksityisen sektorin toimijoista.

Esteettömyysdirektiivillä puolestaan säännellään enemmän kaupallisten tuotteiden ja palveluiden kenttää. Suomessa saavutettavuutta ja esteettömyyttä edistävät esimerkiksi tämän kannanoton allekirjoittajat eli Celia, Kehitysvammaliiton tutkimusosasto ja Kotoistushanke.

Saavutettavuusdirektiiviä Suomessa toteuttaa 1.4.2019 voimaan astunut kansallinen laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta¹. Se velvoittaa sekä julkishallinnon että joitain yksityisen sektorin toimijoita varmistamaan verkkosivujensa, tiedostojensa ja palveluidensa saavutettavuuden. Lain saavutettavuusvaatimusten ohjaus ja valvonta on annettu Etelä-Suomen aluehallintoviraston² tehtäväksi.

Esteettömyysdirektiivi³ julkaistiin 7.6.2019, ja se koskee kaupallisia tuotteita ja palveluita. Sen mukaan Euroopan markkinoille tulevien tieto- ja viestintätekniisten tuotteiden ja palveluiden on täytettävä direktiivin vaatimukset 28.6.2025. Tätä kirjoitettaessa ei vielä tiedetä, mikä ministeriö Suomessa ottaa kansallisen lain valmisteluun.

Saavutettavuus ja esteettömyys eivät synny itsestään

Saavutettavuuden ja esteettömyyden teemoja on käsitelty Suomessa aiemminkin. Esimerkiksi noin 20 vuotta sitten aiheita pohdittiin laajasti julkishallinnossa, kolmannella sektorilla ja kaupallisten toimijoiden piirissä⁴.

2000-luvun ensivuosisikymmenellä myös käyttäjien näkökulmat olivat keskeisesti mukana. Ajan kuluessa käyttäjänäkökulma jäi kuitenkin vähemmälle huomiolle ja myös Suomessa keskityttiin pitkään saavutettavuuteen ja esteettömyyteen liittyvien teknologisten kysymysten ratkomiseen.

Käytettävyyteen liittyvien teemojen nousu uudelleen lainsäätäjän huomion kohteeksi ja yleisempään keskusteluun on tervetullut muutos. Toivomme, että se johtaa myös käytännöissä näkyviin ratkaisuihin. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen takia on välttämätöntä, että jokainen voi käyttää tieto- ja

viestintäteknisiä tuotteita ja palveluita omalla kielellään. Tuotteiden ja palveluiden on oltava käyttäjäystävällisiä, käytettäviä ja ymmärrettäviä.

Lainsäädännön muutosten kautta asenteiden muuttaminen on yksi puoli saavutettavuuteen ja esteettömyyteen liittyvien kysymysten ratkomisessa. Myös kansalaisvaikuttaminen ja vaikuttaminen järjestöjen kautta on tarpeen. Niin ikään kaupallisten toimijoiden rooli on merkittävä.

Asiantuntijoiden piirissä saavutettavuuteen ja esteettömyyteen liittyvät pulmat tunnetaan hyvin. Ongelmia ei kuitenkaan juuri ole saatu ratkaistua, sillä asiantuntijoiden joukko on niin pieni. Osaamisohjaa on laajennettava.

Yksi tapa kasvattaa osaamista on lisätä koulutusta, mutta ainoana toimenä se ei riitä. Tärkeää on, että kaikki kentän toimijat sitoutuvat saavutettavuuden ja esteettömyyden periaatteisiin niin strategioissa kuin käytännön toiminnan tasoilla. Tieto- ja viestintätekniiikan puolella tämä tarkoittaa ennen muuta sitä, että saavutettavuus ja esteettömyys otetaan huomioon sekä tuotteiden ja palveluiden suunnittelussa että niiden toteutuksessa.

Helsingissä 10.8.2019

Kotoistushanke, Celia ja Kehitysvammaliitto tutkimus

Viitteet:

1. Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>; Lisätietoja ja siirtymäajat: <https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi> (katsottu 11.7.2019).

2. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/>

3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L0882>

4. Aktiivisia toimijoita olivat esimerkiksi Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra), Näkövammaisten keskusliitto, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) ja Kansanterveyslaitos. Kansallisessa tietoyhteiskuntastrategiassa 2007–2015 *Uudistuva, ihmisläheinen ja kilpailukykyinen Suomi* yhteentoimiva ja esteetön tietoyhteiskuntainfrastruktuuri nostettiin yhdeksi tietoyhteiskuntakehityksen kivijalaksi (<https://vnk.fi/julkaisu?pubid=5601>).

Lisätietoja

Kotoistushanke:

Katrina Harjuhahto-Madetoja, ohjausryhmän puheenjohtaja, kotoistus-hanke@helsinki.fi, www.kotoistus.fi

Celia:

Kirsi Yläne, saavutettavuusasiantuntija, [kirsi.ylanne\[at\]celia.fi](mailto:kirsi.ylanne[at]celia.fi), www.celia.fi

Kehitysvammaliitto:

Antti Teittinen, tutkimuspäällikkö, [antti.teittinen\[at\]kvl.fi](mailto:antti.teittinen[at]kvl.fi), www.kehitysvammaliito.fi